

ZAKON

O PENZIJSKOM I INVALIDSKOM OSIGURANJU

I - OSNOVNE ODREDBE

Član 1.

Ovim zakonom uređuje se: sticanje, ostvarivanje i prestanak prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, ko se smatra osiguranikom, penzijski staž, osiguravanje sredstava za penzijsko i invalidsko osiguranje i druga pitanja u vezi s penzijskim i invalidskim osiguranjem. Po ovom zakonu obaveznim penzijskim i invalidskim osiguranjem osiguranicima se osiguravaju prava za slučaj invalidnosti, smrti i starosti. Na dobrovoljno penzijsko i invalidsko osiguranje mogu se osigurati lica koja nisu obavezno osigurana.

Član 2.

Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja su:

- pravo na starosnu penziju,
- pravo na invalidsku penziju,
- pravo na porodičnu penziju,
- prava osiguranika sa promijenjenom radnom sposobnošću.

Član 3.

Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja su neotuđiva, lična i materijalna i ne mogu se prenositi na druga lica. Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja ne mogu zastarjeti. Prava po ovom zakonu ne mogu se oduzeti, smanjiti ili ograničiti, izuzev slučajeva utvrđenih ovim zakonom.

Član 4.

Sredstva za penzijsko i invalidsko osiguranje, u skladu sa ovim zakonom, osiguravaju se iz doprinosa i drugih izvora.

Član 5.

Zatečeni nosioci penzijskog i invalidskog osiguranja na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine na dan stupanja na snagu ovog zakona (u daljem tekstu: nosioci osiguranja) nastavit će sa radom do donošenja zakona iz člana 153. ovog zakona.

Član 6.

Nosiocem osiguranja iz člana 5. ovog zakona upravlja Upravni odbor. Upravni odbor ima sedam članova. Članove Upravnog odbora imenuje Vlada Federacije Bosne i

Hercegovine (u daljem tekstu: Vlada Federacije) u roku od 30 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Član 7.

Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja se ostvaruju po propisima o upravnom postupku, ako ovim zakonom nije drugačije određeno.

II - OSIGURANA LICA

1. Osiguranici

Član 8.

Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja obaveznim penzijskim i invalidskim osiguranjem osiguravaju i ostvaruju:

1. zaposlenici na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Federacija);
2. profesionalna vojna lica koja imaju svojstvo vojnog lica prema propisima o vojnoj službi u Vojski Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Vojska Federacije);
3. zaposlenici organa unutarnjih poslova;
4. zaposlenici u sudskoj policiji i kazneno - popravnim ustanovama;
5. izabrani ili imenovani nosioci javne ili druge društvene funkcije na teritoriji Federacije koji za taj rad primaju plaću, odnosno ostvaruju naknadu plaće za obavljanje te funkcije;
6. zaposlenici koji su u radnom odnosu na teritoriji Federacije koji su upućeni na rad u inozemstvo, ako nisu obavezno osigurani po propisima države u koju su upućeni ili ako međunarodnim ugovorom o socijalnom osiguranju (u daljem tekstu: međunarodni ugovor) nije drugačije određeno;
7. državljani Bosne i Hercegovine - Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: državljani Federacije), koji su zasnovali radni odnos kod organizacije koja obavlja djelatnost u inozemstvu;
8. izabrani ili imenovani nosioci javne ili druge društvene funkcije u organima Bosne i Hercegovine, ako zakonom Bosne i Hercegovine nije drugačije određeno.

Član 9.

Obavezno su osigurani državljani Federacije koji su:

1. na teritoriji Federacije zaposleni kod stranih ili međunarodnih organizacija i ustanova, konzularnih i diplomatskih predstavništava ili su u ličnoj službi stranih državljana, ako međunarodnim ugovorom nije drugačije određeno;
2. zaposleni u inozemstvu, ako su bili neposredno pred odlazak u inozemstvo osigurani na teritoriji Federacije, odnosno ako su imali pred odlazak u inozemstvo prebivališ te na teritoriji Federacije i nisu obavezno osigurani kod inozemnog nosioca socijalnog osiguranja;

3. zaposleni kod stranog poslodavca u državi u kojoj su obavezno osigurani, ali u kojoj prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja ne mogu da ostvaruju ili ih ne mogu koristiti van te države, pod uvjetom da su neposredno pred odlazak u inozemstvo imali prebivalište na teritoriji Federacije i ako su državljani Federacije.

Član 10.

Obavezno su osigurani strani državljani i lica bez državljanstva koji su na teritoriji Federacije:

1. zaposleni kod stranog poslodavca, ako međunarodnim ugovorom nije drugačije uređeno;
2. zaposleni kod međunarodnih organizacija i ustanova, stranih diplomatskih i konzularnih predstavništava, ako je takvo osiguranje predviđeno međunarodnim ugovorom.

Pod poslodavcem u smislu ovog zakona smatraju se pravna i fizička lica.

Član 11.

Obavezno se osiguravaju na teritoriji Federacije lica:

1. koja obavljaju privrednu ili uslužnu djelatnost, a upisana su u odgovarajući registar;
2. koja, u skladu sa posebnim propisima samostalno u vidu zanimanja obavljaju profesionalnu djelatnost, te vjerski službenici;
3. korisnici prava na odgovarajuće zapošljavanje za vrijeme prekvalifikacije odnosno dokvalifikacije;
4. vrhunski sportisti, ako nisu osigurani po drugom osnovu.

Član 12.

Obavezno se osiguravaju zemljoradnici i članovi njihovog domaćinstva i druga lica koja se bave poljoprivrednom djelatnošću kao jedinim ili glavnim zanimanjem, koji su navršili 15 godina života (u daljem tekstu: zemljoradnici). Smatra se da je poljoprivredna djelatnost jedino ili glavno zanimanje u smislu ovog zakona ako zemljoradnik prosječno mjesečno od te djelatnosti ostvaruje prihod najmanje u visini prosječne mjesečne plaće u Federaciji u prethodnoj godini. Kao domaćinstvo u smislu ovog zakona smatra se zajednica života, privređivanja i trošenja prihoda ostvarenih radom njihovih članova.

2. Osigurana lica

Član 13.

Lica koja su bila osiguranici po čl.8, 9. i 10. ovog zakona prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja ostvaruju u slučaju starosti i gubitka radne sposobnosti, po prestanku radnog odnosa:

1. dok primaju novčanu naknadu u vezi sa korištenjem prava na odgovarajuće zapošljavanje, za vrijeme čekanja na zapošljavanje i za vrijeme čekanja na prekvalifikaciju odnosno dokvalifikaciju;
2. privremeno nezaposlena lica koja su prijavljena nadležnoj ustanovi za zapošljavanje Federacije (u daljem tekstu: ustanova za zapošljavanje), ako je odluka o prestanku njihovog radnog odnosa donesena u slučaju kada je proveden postupak za prestanak preduzeća i drugog pravnog lica, pod uvjetom da su prije prestanka radnog odnosa bila osigurana neprekidno najmanje devet mjeseci ili sa prekidima 12 mjeseci u posljednjih 18 mjeseci.

Ovo osiguranje traje najviše jednu godinu u svakom pojedinom slučaju prestanka radnog odnosa, ali najviše tri godine u toku radnog vijeka zaposlenika. Pod preduzećem i drugim pravnim licem u smislu ovog zakona podrazumijevaju se preduzeća, ustanove, državni organi, banke i druge finansijske organizacije, zadruge i oblici saradnje i zajedničkog poslovanja sa stranim licima.

Član 14.

Penzijskim i invalidskim osiguranjem osiguravaju se prava, utvrđena ovim zakonom, svakom građaninu u slučaju gubitka radne sposobnosti, a u slučaju smrti članovima njegove porodice pravo na porodičnu penziju, ako je gubitak radne sposobnosti, odnosno smrt posljedica povrede na radu, odnosno profesionalne bolesti nastale za vrijeme:

1. rada u drugom preduzeću i u drugom pravnom licu, u smislu propisa o radnim odnosima;
2. obavljanja obaveznog praktičnog rada učenika i studenata u toku sticanja obrazovanja i odgoja;
3. obavljanja poslova bez zasnivanja radnog odnosa (volonterski rad);
4. prekvalifikacije odnosno dokvalifikacije koju organizira ustanova za zapošljavanje;
5. društveno organiziranog omladinskog radnog angažiranja (oblici zadrugarstva učenika, studenata i nezaposlene omladine);
6. obavljanja javnih radova;
7. učestvovanja na organiziranim sportskim takmičenjima;
8. obavljanja privremenih i povremenih poslova u smislu propisa o radu;
9. stručnog osposobljavanja za rad djece sa teškoćama u razvoju;
10. izdržavanja kazne zatvora.

Odredba stava 1. tačka 2. ovog člana primjenjuje se i na državljane Federacije koji se, saglasno propisima, nalaze u inozemstvu radi učenja, odnosno sticanja prakse, ako su prije odlaska u inozemstvo imali prebivalište na teritoriji Federacije. Odredba stava 1. tačka 2. ovog člana primjenjuje se i na strane državljane koji se nalaze na učenju, odnosno praksi na teritoriji Federacije, ako država čiji su oni državljani isto tako postupa sa državljanima Federacije, odnosno ako međunarodnim ugovorom nije drugačije uređeno.

Član 15.

Lica koja nisu osigurana po drugom osnovu osigurana su za slučaj gubitka radne sposobnosti i smrti, kao posljedice povrede na radu, odnosno profesionalne bolesti, ako:

1. učestvuju u akcijama spasavanja ili odbrane od elementarnih nepogoda ili nesreća;
2. učestvuju u društveno organiziranim radnim akcijama u Federaciji pri obnovi i izgradnji zemlje;
3. obavljaju poslove vojne ili odgovarajuće civilne zaštite ili ako se obučavaju za vršenje ovih poslova;
4. izvršavaju naloge Vojske Federacije, odnosno ministarstva unutrašnjih poslova, kao i lica rezervnog sastava tih organa;
5. obavljaju javne i druge društvene funkcije ili građanske dužnosti na poziv državnih ili drugih ovlaštenih organa;
6. kao članovi operativnih sastava dobrovoljnih vatrogasnih organizacija vrše poslove gašenja požara i zaštite od drugih nesreća;
7. kao članovi gorske službe spasavanja, odnosno ronionici, kada učestvuju u otklanjanju neposredne opasnosti po život i zdravlje ljudi, odnosno imovine ili kad učestvuju u spasavanju ljudi, odnosno imovine.

Član 16.

Licima iz čl. 14. i 15. ovog zakona osigurava se sticanje i korištenje prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, pod uvjetima i na način kojim se osigurava sticanje i korištenje tih prava zaposlenicima, ako ovim zakonom nije drugačije uređeno.

Član 17.

Državljeni Federacije koji nisu obuhvaćeni obaveznim penzijskim i invalidskim osiguranjem mogu sebi i članovima svoje porodice dobrovoljnim osiguranjem osiguravati prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, pod uvjetima i u obimu utvrđenim ovim zakonom. Državljeni Federacije zaposleni u državi sa kojom nije zaključ en međunarodni ugovor mogu se dobrovoljno osigurati na penzijsko i invalidsko osiguranje, u skladu sa ovim zakonom.

Član 18.

Na dobrovoljno osiguranje može se osigurati lice koje je navršilo 15 godina života i koje ima opću zdravstvenu sposobnost. Lice koje se nalazi na redovnom školovanju ili odsluženju vojnog roka ne može se osigurati na dobrovoljno osiguranje.

Član 19.

Lica iz člana 17. ovog zakona i lica kojima je prestalo svojstvo osiguranika ne mogu ostvarivati prava po osnovu promijenjene radne sposobnosti.

Član 20.

Invalidnost, kao osnov za sticanje prava osiguranika u dobrovoljnom osiguranju, postoji kad kod osiguranika uslijed bolesti ili povrede van rada nastupi potpuna nesposobnost za rad i privređivanje.

III - STICANJE I OSTVARIVANJE PRAVA IZ PENZIJSKOG I INVALIDSKOG OSIGURANJA

Član 21.

Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja stiču se za slučaj: - starosti, - invalidnosti, - smrti.

1. Invalidnost

Član 22.

Invalidnost, u smislu ovog zakona, postoji kada osiguranik zbog trajnih promjena u zdravstvenom stanju prouzrokovanih povredom na radu, profesionalnom bolešću, povredom van rada ili bolešću koje se ne mogu otkloniti liječenjem ili mjerama medicinske rehabilitacije, postane potpuno nesposoban za obavljanje poslova radnog mjesta na koje je bio raspoređen i koje je obavljao prije nastanka invalidnosti. Kod osiguranika iz stava 1. ovog člana postoji promijenjena radna sposobnost kada može da radi puno radno vrijeme na drugim poslovima koji odgovoraju njegovim tjelesnim i psihofizičkim sposobnostima sa ili bez prekvalifikacije odnosno dokvalifikacije. Gubitak radne sposobnosti kod osiguranika iz stava 1. ovog člana, u smislu ovog zakona, postoji kada ne može da obavlja poslove iz stava 2. ovog člana.

Član 23.

Povredom na radu, u smislu ovog zakona, smatra se povreda osiguranika prouzrokovana neposrednim i kratkotrajnim mehaničkim, fizikalnim ili hemijskim djelovanjem, kao i povreda prouzrokovana naglim promjenama položaja tijela, iznenadnim opterećenjem tijela ili drugim promjenama fiziološkog stanja organizma, ako je takva povreda uzročno vezana za vršenje poslova svog radnog mjesta. Povredom na radu smatra se i povreda prouzrokovana na način iz stava 1. ovog člana koju osiguranik pretrpi na redovnom putu od stana do mjesta rada ili obratno, na putu preduzetom radi izvršavanja poslova i na putu preduzetom radi stupanja na rad. Povredom na radu smatra se i bolest osiguranika koja je nastala neposredno i kao isključiva posljedica nekog nesretnog slučaja ili više sile za vrijeme obavljanja poslova svog radnog mjesta ili u vezi s njima. Povredom na radu smatra se i povreda koju osiguranik pretrpi u obavljanju poslova iz čl.14. i 15. ovog zakona.

Član 24.

Povredom na radu, u smislu ovog zakona, smatra se i povreda koju osiguranik pretrpi na način iz člana 23. stav 1. ovog zakona:

1. u vezi sa korištenjem prava iz zdravstvene zaštite;

2. u vezi sa korištenjem prava na prekvalifikaciju odnosno dokvalifikaciju po ovom zakonu;
3. na drugom poslu koji vrši u interesu preduzeća i drugog pravnog lica u kome se nalazi u radnom odnosu;
4. prilikom učestvovanja u organiziranim sportskim takmičenjima koje organiziraju nadležni organi;
5. na putu od mjesta rada do mjesta stanovanja.

Povredom na radu, u smislu ovog zakona, smatra se i povreda zemljoradnika prouzrokovana neposrednim i kratkotrajnim mehaničkim, fizikalnim ili hemijskim djelovanjem, kao i povreda prouzrokovana naglim promjenama fiziološkog stanja organizma, ako je takva povreda uzročno vezana za obavljanje poslova u poljoprivrednoj djelatnosti. Povredom na radu, u smislu ovog zakona, smatra se i povreda osiguranika koju je pretrpio prilikom obavljanja poslova u vrijeme koje mu se na osnovu člana 94. ovog zakona priznaje kao poseban staž. Nosilac osiguranja učestvuje u utvrđivanju povrede na radu u preduzeću i drugom pravnom licu, kod poslodavca i zemljoradnika.

Član 25.

Profesionalna bolest, u smislu ovog zakona, jeste određena bolest prouzrokovana dužim neposrednim uticajem procesa i uvjeta rada na poslovima koje je osiguranik obavljao na svom radnom mjestu. Profesionalne bolesti i radna mjesta na kojima se te bolesti pojavljuju, kao i uvjeti pod kojima se smatraju profesionalnim bolestima, utvrđuju nosioci osiguranja, po prethodno pribavljenom mišljenju odgovarajućih stručnih i naučnih organizacija, uz saglasnost Federalnog ministarstva za socijalnu politiku, raseljene osobe i izbjeglice (u daljem tekstu: Ministarstvo). Propisi iz stava 2. ovog člana donijet će se najkasnije u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Član 26.

Invalid rada, u smislu ovog zakona, jeste osiguranik koji po osnovu invalidnosti ostvaruje prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja.

Član 27.

Osiguranici kod kojih nastane invalidnost, zavisno od promijenjene radne sposobnosti, razvrstavaju se u dvije kategorije invalidnosti:

- u I kategoriju invalidnosti razvrstavaju se osiguranici kod kojih nastane gubitak radne sposobnosti,
- u II kategoriju invalidnosti razvrstavaju se osiguranici sa promijenjenom radnom sposobnošću.

Član 28.

Svojim radnim mjestom, u smislu ovog zakona, smatra se radno mjesto na kome je osiguranik radio prije nastanka invalidnosti. Drugim odgovarajućim radnim mjestom, odnosno odgovarajućim zaposlenjem, smatra se radno mjesto koje odgovara tjelesnim i

psihofizičkim sposobnostima osiguranika na kome osiguranik sa radnim naporom, koji ne pogoršava njegovo zdravstveno stanje, može da radi puno radno vrijeme, prema promijenjenoj radnoj sposobnosti.

Član 29.

Invalidnost, kao osnov za sticanje prava osiguranika iz člana 11. tač. 1. i 2. ovog zakona, postoji kada kod osiguranika, zbog trajnih promjena u zdravstvenom stanju prouzrokovanih povredom na radu, profesionalnom bolešću, povredom van rada ili bolešću, koje se ne mogu otkloniti liječenjem ili mjerama medicinske rehabilitacije, nastane promjena ili gubitak radne sposobnosti za obavljanje djelatnosti po osnovu koje je osiguran neposredno prije nastanka invalidnosti, odnosno prije prestanka posljednjeg osiguranja, odnosno koji odgovaraju stepenu njegove stručne spreme. Invalidnost kao osnov za sticanje prava zemljoradnika, u smislu ovog zakona, postoji kad kod osiguranika, na način iz stava 1. ovog člana, nastane gubitak radne sposobnosti za obavljanje poslova u poljoprivrednoj djelatnosti. Invalidnost kao osnov za sticanje prava lica iz čl. 14. i 15. ovog zakona postoji kad kod lica, na način iz stava 1. ovog člana, nastane promjena ili gubitak radne sposobnosti za poslove za koje je osposobljeno ili je njegovo osposobljavanje bilo u toku neposredno prije nastanka invalidnosti.

2. Starosna penzija

Član 30.

Osiguranik stiče pravo na starosnu penziju kad navrši 65 godina života i najmanje 20 godina penzijskog staža. Osiguranik stiče pravo na starosnu penziju kada navrši 40 godina penzijskog staža, bez obzira na godine života.

Član 31.

Osiguraniku kome se, u smislu ovog zakona, staž osiguranja računa s uvećanim trajanjem, starosna granica za sticanje prava na penziju smanjuje se srazmjerno stepenu uvećanja staža.

Član 32.

Starosna penzija se utvrđuje od mjesečnog prosjeka plaća koje je osiguranik ostvario u bilo kojih uzastopnih 15 godina osiguranja koje su za osiguranika najpovoljnije, počev od 1. januara 1966. godine, a ako nema tih podataka, uzimaju se podaci od 1. januara 1970. godine (u daljem tekstu: penzijski osnov). Kao godina osiguranja iz koje se uzima plaća za utvrđivanje penzijskog osnova uzima se kalendarska godina u kojoj je osiguranik ostvario plaću, odnosno naknadu plaće za najmanje šest mjeseci staža osiguranja. Plaća, odnosno naknada plaće ostvarena u godini u kojoj osiguranik ostvaruje pravo na starosnu penziju ne uzima se za utvrđivanje penzijskog osnova. Kada se starosna penzija ostvaruje sa stažom osiguranja kraćim od 15 godina, penzijski osnov se utvrđuje na osnovu prosječne plaće ostvarene za vrijeme ukupnog staža osiguranja.

Član 33.

Za utvrđivanje penzijskog osnova iz člana 32. ovog zakona uzimaju se neto plaće (u daljem tekstu: plaće), i novčane naknade koje je osiguranik ostvario, odnosno neto osnovice osiguranja za penzijsko i invalidsko osiguranje (u daljem tekstu: osnovice osiguranja).

Član 34.

Za utvrđivanje penzijskog osnova uzima se prosječna mjesečna plaća koju je osiguranik ostvario u punom radnom vremenu. Plaća koja je ostvarena radom u vremenu dužem ili kraćem od punog radnog vremena preračunava se na prosječni mjesečni iznos koji odgovara plaći za puno radno vrijeme. Osiguraniku koji je u kalendarskoj godini bio istovremeno u dva ili više radnih odnosa, plaća se računa tako što se uzima ukupna ostvarena plaća i sati provedeni na radu u svim radnim odnosima do punog radnog vremena. Plaća ostvarena radom u vremenu dužem od punog radnog vremena uzima se za utvrđivanje penzijskog osnova samo ako je takav rad imao karakter rada dužeg od punog radnog vremena u smislu propisa o radu.

Član 35.

Za vrijeme za koje je osiguranik ostvario naknadu plaće prema propisima o zdravstvenom osiguranju, za utvrđivanje penzijskog osnova uzima se iznos prosječne mjesečne plaće osiguranika, koja se utvrđuje na osnovu plaće ostvarene u kalendarskoj godini koja prethodi godini u kojoj je nastala privremena spriječenost za rad, preračunate koeficijentom za valorizaciju utvrđenim za tu godinu, u skladu sa članom 45. ovog zakona.

Član 36.

U prosječan mjesečni iznos plaće za utvrđivanje penzijskog osnova uzima se osnov za određivanje naknade, odnosno uzimaju se naknade koje ostvaruje invalid rada sa promijenjenom radnom sposobnošću sa pravom na raspoređivanje odnosno zaposlenje na odgovarajuće radno mjesto, kao i pravom na prekvalifikaciju odnosno dokvalifikaciju. Kad se u obračunskom razdoblju za utvrđivanje penzijskog osnova nalaze i periodi u kojima su ostvarene naknade plaće iz člana 75. tač. 1. do 3. ovog zakona, za utvrđivanje penzijskog osnova uzimaju se osnovi od kojih su utvrđene visine ovih naknada. Ovi osnovi preračunavaju se koeficijentom za valorizaciju utvrđenim za godinu iz koje je uzeta plaća za utvrđivanje tih osnova, u skladu sa članom 45. ovog zakona. Kada se u obračunskom razdoblju za utvrđivanje penzijskog osnova nalaze i periodi u kojima su ostvarene naknade plaća iz člana 75. tačka 4. ovog zakona, za utvrđivanje penzijskog osnova uzima se iznos tih naknada preračunatih koeficijentom za valorizaciju iz godine u kojoj su te naknade ostvarene. Ako se ove naknade umanjuju za vrijeme privremene spriječenosti za rad, za utvrđivanje penzijskog osnova naknade se uzimaju u punom iznosu.

Član 37.

Za utvrđivanje penzijskog osnova za osiguranike:

1. iz člana 8. i člana 10. stav 1. tačka 1. uzima se plaća ostvarena iz radnog odnosa;
2. iz člana 8. tačka 5. ovog zakona uzima se plaća odnosno naknada za obavljanje te funkcije.

Član 38.

Za utvrđivanje penzijskog osnova za osiguranike:

1. iz člana 8. tač. 6. i 7. ovog zakona uzima se plaća, koju bi za istu vrstu posla ostvario u Federaciji;
2. iz čl. 9. i 10. ovog zakona uzima se osnovica osiguranja koja je služila kao osnov za plaćanje doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje;
3. iz člana 11. stav 1. tač. 1. i 2. ovog zakona uzima se plaća osiguranika, najmanje u visini prosječne plaće u Federaciji na osnovu podataka Federalnog zavoda za statistiku (u daljem tekstu: Zavod);
4. iz člana 11. tačka 3. ovog zakona uzima se osnov od koga je određena naknada koju osiguranik prima za vrijeme prekvalifikacije odnosno dokvalifikacije radi odgovarajućeg zapošljavanja;
5. iz člana 11. tačka 4. ovog zakona uzimaju se primanja vrhunskih sportista, najmanje u visini prosječne plaće u Federaciji;
iz člana 12. ovog zakona uzima se osnovica na koju je zemljoradnik osiguran.

Član 39.

Za utvrđivanje penzijskog osnova uzima se i plaća ostvarena po osnovu inovacija, racionalizacija i drugih vidova stvaralaštva u radu. Prilikom utvrđivanja penzijskog osnova uzima se ukupan iznos plaće ostvarene u skladu sa stavom 1. ovog člana, kao da je ostvarena u godini u kojoj je isplaćena.

Član 40.

Osiguranicima koji ostvaruju pravo na penziju na osnovu međunarodnih ugovora periodi provedeni u osiguranju kod inozemnog nosioca osiguranja ne uzimaju se za utvrđivanje penzijskog osnova, prema ovom zakonu.

Član 41.

Osiguranicima iz člana 13. ovog zakona, za vrijeme čekanja na zaposlenje, za utvrđivanje penzijskog osnova uzima se osnovica na koju je plaćen doprinos za penzijsko i invalidsko osiguranje. Za utvrđivanje penzijskog osnova za osiguranike iz čl. 14. i 15. ovog zakona, uzima se prosječna plaća u Federaciji na osnovu podataka Zavoda (u daljem tekstu: prosječna plaća u Federaciji), a ako je to za osiguranika povoljnije, plaća ili osnovica osiguranja na koju je plaćen doprinos prije sticanja svojstva osiguranog lica iz čl. 14. i 15.

ovog zakona. Za osiguranike iz člana 17. ovog zakona za utvrđivanje penzijskog osnova, uzima se osnovica osiguranja na koju je obračunat i uplaćen doprinos za penzijsko i invalidsko osiguranje.

Član 42.

Za osiguranike koji nemaju plaću ostvarenu poslije 1. januara 1966. godine penzijski osnov utvrđuje se u procentu od osnova koji predstavlja prosječna plaća u Federaciji u godini koja prethodi godini ostvarivanja prava i iznosi:

- 160% za osiguranike sa visokom stručnom spremom,
- 122% za osiguranike sa višom stručnom spremom i VK radnike,
- 95% za osiguranike sa srednjom stručnom spremom i KV radnike,
- 70% za osiguranike sa nižom stručnom spremom i PK i NK radnike.

Pod stručnom spremom iz stava 1. ovog člana podrazumijeva se stručna sprema koju je osiguranik imao u momentu prestanka osiguranja.

Član 43.

Za utvrđivanje penzijskog osnova ne uzimaju se slijedeća primanja:

- nagrade po osnovu posebnog priznanja ili bilo kakve jednokratne nagrade, naknade i sl.,
- primanja koja predstavljaju naknadu troškova (dnevnice, terenski dodatak, dodatak za odvojeni život od porodice, naknade za korištenje putničkog automobila i sl.),
- primanja iz sredstava zajedničke potrošnje koja koriste zaposlenici preduzeća i drugog pravnog lica (za godišnji odmor i rekreaciju, za ishranu, prilikom odlaska iz preduzeća i drugog pravnog lica, penzioniranja, jubilarnih proslava za ispunjavanje određenog staža i sl.).

Član 44.

Kao godina osiguranja iz koje se uzima plaća i ostala primanja za utvrđivanje penzijskog osnova računa se svaka kalendarska godina u kojoj je osiguranik ostvario plaću, odnosno naknadu plaće za najmanje šest mjeseci rada u punom radnom vremenu. Ako osiguranik nije ostvario plaću, odnosno naknadu plaće za potreban broj mjeseci iz stava 1. ovog člana, period za koji se plaća uzima za utvrđivanje penzijskog osnova pomjera se unazad za jednu ili više kalendarskih godina, dok se ne dobije obračunski period koji se uzima za utvrđivanje penzijskog osnova u smislu ovog zakona. Plaće za svaku godinu uzimaju se u cijelosti za utvrđivanje penzijskog osnova.

Član 45.

Plaće iz ranijih godina valoriziraju se prema kretanju prosjeka plaća svih zaposlenih na teritoriji Federacije. Valorizacija plaća iz ranijih godina, prema kojima se u smislu člana 32. ovog zakona utvrđuje penzija, vrši se prema prosjeku plaća u posljednjoj kalendarskoj godini koja prethodi godini u kojoj osiguranik ostvaruje pravo na penziju, odnosno prema

kretanju penzije u godinama u kojima nije izvršeno u potpunosti usklađivanje penzija prema kretanju plaća svih zaposlenih. Koeficijente za valorizaciju plaća iz ranijih godina utvrđuju nosioci osiguranja, svake godine jedinstveno za sve plaće na osnovu statističkih podataka o kretanju plaća svih zaposlenih na teritoriji Federacije.

Član 46.

Koeficijenti valorizacije izražavaju se cijelim brojevima, sa tri decimale. Koeficijenti valorizacije za svaku godinu jedinstveni su za sve plaće, bez obzira na njihovu visinu. Saopćenje o koeficijentu valorizacije objavljuje se u "Službenim novinama Federacije BiH".

Član 47.

Penzijski osnov utvrđuje se tako što se plaće iz perioda iz kojeg se plaće uzimaju za utvrđivanje penzijskog osnova, valorizirane u skladu sa članom 45. ovog zakona, zbrajaju sa plaćama iz godine za koju je utvrđeno da se uzimaju u nominalnom iznosu i dijele sa ukupnim brojem sati iz perioda iz kojeg se plaće uzimaju za utvrđivanje penzijskog osnova u kojem su plaće ostvarene, pa tako dobijeni iznos, koji predstavlja prosječni novčani izraz vrijednosti jednog radnog sata u obračunskom periodu, množi se sa brojem sati prosječnog mjesečnog punog radnog vremena. Ukupna plaća ostvarena radom u punom, kraćem od punog i dužem od punog radnog vremena u jednoj godini preračunava se radi utvrđivanja penzijskog osnova na iznos koji odgovara plaći za puno radno vrijeme. Kao puno radno vrijeme uzima se broj sati rada sedmično ili u dužem razdoblju, u smislu propisa o radu. U ukupan broj sati za koje je ostvarena ukupna plaća uzimaju se u obzir i sati za koje je osiguranik primao novčanu naknadu po propisima o radnim odnosima, zdravstvenom i penzijskom i invalidskom osiguranju i drugim propisima po kojima se isplaćuje naknada plaće. Prosječno mjesečno puno radno vrijeme u periodu iz kojeg se plaće uzimaju za utvrđivanje penzijskog osnova utvrđuje se na taj način da se zbrajaju svi sati mjesečnog punog radnog vremena, utvrđenog propisom ili općim aktom preduzeća ili drugog pravnog lica za poslove koje je osiguranik obavljao i taj zbir podijeli sa brojem mjeseci iz kojih se plaće uzimaju za utvrđivanje penzijskog osnova.

Član 48.

Ako nosilac osiguranja, odnosno osiguranik ne raspolaže podacima o plaći za utvrđivanje penzijskog osnova u skladu sa članom 32. ovog zakona, za godine za koje se ne raspolaže podacima o plaći osiguranika kao plaća uzima se iznos prosječne plaće u Federaciji za te godine uvećan, odnosno umanjen za onoliko koliko je plaća osiguranika bila prosječno veća odnosno manja od prosječne plaće u Federaciji u godinama za koje se raspolaže podacima o plaći osiguranika. Smatra se da nosilac osiguranja, odnosno osiguranik ne raspolaže podacima o plaći u smislu stava 1. ovog člana ako ne raspolaže podacima o plaći utvrđenim u članu 32. ovog zakona, osim ako se radi o invalidskoj penziji koja se stiče sa stažom osiguranja manjim od staža osiguranja utvrđenog u članu 32. ovog zakona

Član 49.

Osigurancima koji su sami obveznici plaćanja doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za utvrđivanje penzijskog osnova uzimaju se osnovice koje služe za obračunavanje i plaćanje doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje.

Član 50.

Starosna penzija se utvrđuje u procentu od penzijskog osnova prema dužini penzijskog staža i iznosi za 20 godina 45% od penzijskog osnova, a za svaku daljnju navršenu godinu povećava se za 2% od penzijskog osnova, s tim da ne može iznositi više od 85% od penzijskog osnova. Starosna penzija u godini u kojoj osiguranik ostvaruje pravo na penziju prethodno se usklađuje od 1. januara, a prema kretanju plaće u decembru prethodne godine u odnosu na cijelu prethodnu godinu. U godinama u kojima nije izvršeno usklađivanje penzije sa punim rastom plaća usklađivanje se vrši procentom koji se dobije kada se prosječna penzija iz decembra prethodne godine stavi u odnos sa prosječnom penzijom iz cijele prethodne godine. Starosna penzija sa svim dodacima kod određivanja ne može iznositi više od iznosa prosječne plaće isplaćene u decembru prethodne godine, uvećane dva puta, usklađene za procenat porasta penzija u godini u kojoj se određuje starosna penzija.

3. Usklađivanje penzija

Član 51.

Starosna penzija usklađuje se sa procentom do rasta prosječnih plaća na teritoriji Federacije u godini u kojoj se vrši usklađivanje ove penzije na osnovu podataka Zavoda, u skladu sa raspoloživim sredstvima nosioca osiguranja. Mogućnost usklađivanja penzija obavezno se razmatra svaka tri mjeseca, a, kada se steknu uvjeti iz stava 1. ovog člana penzija se obavezno usklađuje. Konačno usklađivanje penzija za prethodnu godinu vrši se istovremeno sa usvajanjem godišnjeg obračuna nosioca osiguranja za tu godinu. Procenat konačnog usklađivanja penzija zavisi od raspoloživih sredstava u godišnjem obračunu nosioca osiguranja.

4. Invalidska penzija

Član 52.

Osiguranik, kod koga je utvrđena I kategorija invalidnosti stiče pravo na invalidsku penziju:

- ako je invalidnost prouzrokovana povredom na radu ili profesionalnom bolešću, bez obzira na dužinu penzijskog staža;
- ako je invalidnost prouzrokovana povredom van rada ili bolešću, pod uvjetom da je prije nastanka invalidnosti imao navršen penzijski staž koji mu pokriva najmanje jednu trećinu razdoblja od navršenih najmanje 20 godina života do dana nastanka invalidnosti (u daljem tekstu: radni vijek), računajući radni vijek na pune godine.

Član 53.

Osiguranik kod koga je utvrđena I kategorija invalidnosti do navršene 30. godine života stiče pravo na invalidsku penziju ako je invalidnost prouzrokovana povredom van rada ili bolešću, pod uvjetom da prije nastanka invalidnosti ima navršen penzijski staž koji mu pokriva najmanje jednu trećinu radnog vijeka, ali najmanje jednu godinu osiguranja. Osiguraniku iz stava 1. ovog člana koji je bio na redovnom školovanju i takvim školovanjem stekao višu ili visoku stručnu spremu, radni vijek se računa od 22 godine života, ako je stekao višu stručnu spremu, odnosno 25 godina ako je stekao visoku stručnu spremu. Kada se invalidska penzija određuje od plaće ostvarene u godini u kojoj je nastala invalidnost, penzija se prethodno usklađuje, počev od dana sticanja prava prema kretanju plaća u posljednjem mjesecu iz perioda iz koga su plaće uzete za utvrđivanje penzijskog osnova u odnosu na cijeli period iz koga su plaće uzete za utvrđivanje penzijskog osnova.

Član 54.

Invalidska penzija se utvrđuje od penzijskog osnova koji se utvrđuje na način predviđen u čl. 32. do 49. ovog zakona. Kada se invalidska penzija stiče sa stažom osiguranja kraćim od 15 godina, penzijski osnov se utvrđuje na osnovu prosječne plaće ostvarene za vrijeme ukupnog trajanja osiguranja. Kada se invalidska penzija stiče sa stažom osiguranja kraćim od 15 godina, za utvrđivanje penzijskog osnova ne uzima se plaća ostvarena u godini u kojoj se ostvaruje pravo na invalidsku penziju. Izuzetno od stava 3. ovog člana, plaća ostvarena u godini u kojoj se ostvaruje pravo na invalidsku penziju uzima se za utvrđivanje penzijskog osnova kada se invalidska penzija stiče samo na osnovu staža osiguranja ostvarenog u toj godini. Kada se invalidska penzija ostvaruje sa stažom osiguranja ostvarenim u godini koja prethodi godini ostvarivanja prava i u godini ostvarivanja prava, za utvrđivanje penzijskog osnova uzima se plaća ostvarena u godini koja prethodi godini u kojoj se ostvaruje pravo, bez obzira na to da li je osiguranik u toj godini ostvario plaću, odnosno naknadu plaće za najmanje šest mjeseci staža osiguranja.

Član 55.

Invalidska penzija u slučaju invalidnosti prouzrokovane povredom na radu ili profesionalnom bolešću određuje se u visini od 85% od penzijskog osnova. Invalidska penzija u slučaju invalidnosti prouzrokovane bolešću ili povredom van rada određuje se od penzijskog osnova zavisno od dužine penzijskog staža i pokrivenosti radnog vijeka penzijskim stažom. Visina invalidske penzije ne može biti manja od visine starosne penzije za jednak penzijski staž.

Član 56.

Invalidska penzija u slučaju invalidnosti prouzrokovane bolešću ili povredom van rada određuje se u procentu od penzijskog osnova, zavisno od dužine penzijskog staža i pokrivenosti radnog vijeka penzijskim stažom i iznosi:

Navršeni penzijski sta - godina	Pokrivenost radnog vijeka penzijskim sta om 3/4 i više	Pokrivenost radnog vijeka penzijskim sta om manje od 3/4
do 20	60	57
21	61,67	58,87
22	63,34	60,74
23	65,01	62,61
24	66,68	64,48
25	68,35	66,35
26	70,02	68,22

Navršeni penzijski sta - godina	Pokrivenost radnog vijeka penzijskim sta om 3/4 i više	Pokrivenost radnog vijeka penzijskim sta om manje od 3/4
27	71,69	70,09
28	73,36	71,96
29	75,36	73,83
30	76,60	75,70
31	78,37	77,57
32	80,04	79,44
33	81,71	81,31
34	83,38	83,18
35 i više	85	85

Invalidska penzija ne može biti veća od 85% od penzijskog osnova.

Član 57.

Kod određivanja visine invalidske penzije iz člana 56. ovog zakona osiguraniku koji je bio na redovnom školovanju i takvim školovanjem stekao višu ili visoku spremu radni vijek računa se od navršene 22, (viša sprema), odnosno 25. (visoka sprema) godine života, pa do nastanka invalidnosti. Kod određivanja visine invalidske penzije osiguraniku koji je poslije navršene 20. godine života bio na odsluženju odnosno dosluženju vojnog roka to vrijeme ne računa se u radni vijek.

Član 58.

Osiguraniku kod koga je invalidnost prouzrokovana djelomično povredom na radu ili profesionalnom bolešću, a djelomično bolešću ili povredom van rada invalidska penzija određuje se kao jedna penzija, koja se sastoji od srazmjernog dijela invalidske penzije obračunate za slučaj povrede na radu ili profesionalne bolesti i od srazmjernog dijela invalidske penzije obračunate za slučaj bolesti ili povrede van rada, tako što se prethodno

odredi iznos invalidske penzije koja bi pripadala da je ukupna invalidnost prouzrokovana povredom na radu ili profesionalnom bolešću i iznos invalidske penzije koja bi pripadala da je ukupna invalidnost prouzrokovana bolešću ili povredom van rada. Od svakog tako obračunatog iznosa uzima se dio u procentu koji odgovara uticaju pojedinih uzroka invalidnosti na ukupnu invalidnost. Zbir tako dobivenih iznosa čini invalidsku penziju, koja ne može iznositi više od 85 % od penzijskog osnova.

Član 59.

Licima iz čl. 14. i 15. ovog zakona pripada invalidska penzija u visini najniže penzije utvrđene ovim zakonom. Licima iz stava 1. ovog člana koja su istovremeno osigurana po drugom osnovu kao osnov za određivanje invalidske penzije uzima se plaća, odnosno osnovica za plaćanje doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje prije dobivanja svojstva osiguranog lica iz čl. 14. i 15. ovog zakona, ako je to za njih povoljnije.

5. Porodična penzija

Član 60.

Porodičnu penziju mogu ostvariti članovi porodice :

- bračni drug;
- djeca rođena u braku, van braka, usvojena, pastorčad koju je osiguranik izdržavao, unučad i druga djeca bez roditelja koju je osiguranik izdržavao do svoje smrti.

Porodičnu penziju može ostvariti i bračni drug iz razvedenog braka, ako mu je sudskom odlukom utvrđeno pravo na izdržavanje.

Član 61.

Članovi porodice stiču pravo na porodičnu penziju, ako je umrli osiguranik ispunjavao jedan od uvjeta:

- ispunio uvjete za starosnu penziju;
- po osnovu ostvarenog staža stekao uvjete za invalidsku penziju;
- bio korisnik starosne ili invalidske penzije.

Ako je smrt osiguranika nastala kao posljedica povrede na radu ili profesionalne bolesti, članovi porodice stiču pravo na porodičnu penziju bez obzira na dužinu penzijskog staža osiguranika.

Član 62.

Udovica stiče pravo na porodičnu penziju, ako ispunjava jedan od uvjeta:

- ako je do smrti bračnog druga navršila 45 godina života;
- ako je do smrti bračnog druga ili u roku od jedne godine od dana smrti bračnog druga postala potpuno nesposobna za privređivanje;

- ako je poslije smrti bračnog druga ostalo jedno ili više djece koja imaju pravo na porodičnu penziju po tom bračnom drugu, a udovica vrši roditeljske dužnosti prema toj djeci.

Udovica koja u toku trajanja prava po tom osnovu postane potpuno nesposobna za privređivanje zadržava pravo na porodičnu penziju, dok postoji takva nesposobnost. Udovica koja u toku trajanja prava na porodičnu penziju stečenog pod uvjetima iz stava 1. tač. 2. i 3. ovog člana navršila 45 godina života zadržava trajno pravo na porodičnu penziju.

Član 63.

Pravo na porodičnu penziju ima udovica i kad je dijete osiguranika rođeno 300 dana poslije njegove smrti, s tim što ovo pravo pripada od dana smrti osiguranika.

Član 64.

Udovac stiče pravo na porodičnu penziju, ako ispunjava jedan od uvjeta:

1. ako je do smrti bračnog druga navršio 60 godina života;
2. ako je do smrti bračnog druga ili u roku od jedne godine od dana smrti bračnog druga postao potpuno nesposoban za privređivanje;
3. ako je poslije smrti bračnog druga ostalo jedno ili više djece koja imaju pravo na porodičnu penziju po tom bračnom drugu, a udovac vrši roditeljske dužnosti prema toj djeci.

Udovac koji u toku trajanja prava na porodičnu penziju po tom osnovu postane potpuno nesposoban za privređivanje zadržava pravo na porodičnu penziju dok postoji takva nesposobnost. Udovac koji u toku trajanja prava na porodičnu penziju stečenog pod uvjetima iz stava 1. tač. 2. i 3. ovog člana navršio 60 godina života zadržava trajno pravo na porodičnu penziju.

Član 65.

Dijete stiče pravo na porodičnu penziju i može to pravo koristiti do navršenih 15 godina života. Dijete starije od 15 godina života zadržava, odnosno stiče pravo na porodičnu penziju ako je na redovnom školovanju. Pravo na porodičnu penziju pripada za vrijeme trajanja redovnog školovanja, a najkasnije do navršenih 25 godina života. Ako je redovno školovanje prekinuto zbog učešća u odbrani Bosne i Hercegovine, pravo na porodičnu penziju može se steći odnosno koristiti i nakon godina iz stava 2. ovog člana onoliko vremena koliko je dijete zbog učešća u odbrani Bosne i Hercegovine izgubilo na redovnom školovanju. Ne smatra se redovnim školovanjem ako dijete nastavi školovanje u školi istog ranga koju je već završilo.

Član 66.

Dijete koje postane potpuno nesposobno za samostalan život i rad do navršenih godina života do kojih se djeci osigurava pravo na porodičnu penziju ima pravo na porodičnu penziju za sve vrijeme dok takva nesposobnost traje. Dijete kod koga nastane potpuna i

trajna nesposobnost za samostalan život i rad poslije navršenja godina života do kojih se djeci osigurava pravo na porodičnu penziju, a prije smrti osiguranika, stiže pravo na porodičnu penziju ako ga je osiguranik izdržavao do svoje smrti.

Član 67.

Članovi porodice korisnika starosne ili invalidske penzije stižu pravo na porodičnu penziju pod uvjetima kao i članovi porodice osiguranika.

Član 68.

Članovi porodice stranog državljanina osiguranika, odnosno korisnika starosne ili invalidske penzije koji stalno borave u inozemstvu, mogu steći pravo na porodičnu penziju po ovom zakonu, ako država u kojoj oni stalno borave priznaje to pravo državljanima Federacije, odnosno ako međunarodnim ugovorom nije drugačije određeno.

Član 69.

Porodična penzija se određuje od starosne ili invalidske penzije koja bi osiguraniku pripadala u momentu smrti, odnosno od penzije koja je korisniku penzije pripadala u momentu smrti. Visina porodične penzije određuje se od iznosa penzije iz stava 1. ovog člana, zavisno od broja članova porodice koji imaju pravo na tu penziju i iznosi:

- za jednog člana 70%,
- za dva člana 80%,
- za tri člana 90%,
- za četiri i više članova porodice 100% od osnova.

Član 70.

Ako pravo na porodičnu penziju imaju razvedeni bračni drug i bračni drug iz novog braka osiguranika, odnosno korisnika penzije, određuje se jedna porodična penzija u visini koja pripada jednom članu porodice. Ta penzija se dijeli na jednake dijelove. Ako nekom od korisnika porodične penzije prestane pravo na penziju ili mu bude obustavljena isplata porodične penzije, preostalim korisnicima penzije određuje se novi iznos porodične penzije. Ako neki od korisnika porodične penzije živi odvojeno, porodična penzija dijeli se na jednake dijelove svim korisnicima porodične penzije.

Član 71.

Odredbe ovog zakona o usklađivanju starosne penzije primjenjuju se i na invalidsku i porodičnu penziju.

6. Zajamčena penzija i najniža penzija

Član 72.

Osiguranicima koji su ostvarili starosnu penziju u visini od 85% od penzijskog osnova i osiguranicima koji su ostvarili invalidsku penziju po osnovu invalidnosti prouzrokovane povredom na radu ili profesionalnom bolešću osigurava se zajamčena penzija koja ne može biti manja od 80% od prosječne penzije isplaćene u decembru prethodne godine, usklađene za procenat porasta penzija u godini u kojoj se isplaćuje zajamčena penzija. Osiguranicima koji nisu obuhvaćeni stavom 1. ovog člana i korisnicima porodične penzije ovih osiguranika osigurava se najniži iznos penzije koji ne može biti manji od 60% od prosječne penzije isplaćene u decembru prethodne godine, usklađene za procenat porasta penzija u godini u kojoj se isplaćuje najniži iznos penzije. Odredbe st. 1. i 2. ovog člana ne odnose se na osiguranike koji su ostvarili pravo na srazmjerni dio penzije po međunarodnim ugovorima.

7. Prava invalida II kategorije invalidnosti

Član 73.

Osiguranik kod koga je utvrđena II kategorija invalidnosti ima pravo da bude raspoređen na drugo odgovarajuće radno mjesto, odnosno pravo na odgovarajuće zaposlenje, prekvalifikaciju odnosno dokvalifikaciju, kao i pravo na odgovarajuće novčane naknade u vezi s korištenjem tih prava. Prava iz stava 1. ovog člana osiguranik ostvaruje u preduzeću i u drugom pravnom licu, odnosno kod poslodavca.

Član 74.

Osiguranik kod koga je utvrđena II kategorija invalidnosti ima pravo na:

1. raspoređivanje ili zaposlenje na drugom odgovarajućem poslu; 2
2. . prekvalifikaciju odnosno dokvalifikaciju do navršene 55. godine života.

Član 75.

Osiguranik kod koga je utvrđena II kategorija invalidnosti ima pravo na naknadu:

1. plaće od dana nastanka invalidnosti do dana raspoređivanja ili zapošljavanja na drugom odgovarajućem poslu, odnosno do upućivanja na prekvalifikaciju odnosno dokvalifikaciju;
2. plaće za vrijeme prekvalifikacije odnosno dokvalifikacije;
3. plaće od dana završene prekvalifikacije odnosno dokvalifikacije do dana raspoređivanja, odnosno zapošljavanja na drugom odgovarajućem poslu;
4. zbog manje plaće na drugom odgovarajućem poslu.

Član 76.

Osnov za određivanje naknade plaće iz člana 75. tač. 1. do 3. ovog zakona predstavlja plaća odnosno naknada plaće koju je osiguranik ostvario u posljednjoj godini osiguranja koja prethodi godini u kojoj je nastala invalidnost. Naknada plaće iz stava 1. ovog člana usklađuje se u toku godine, u skladu sa ovim zakonom.

Član 77.

Naknada plaće iz člana 75. tač. 1. do 3. ovog zakona ne može biti niža od 30% od prosječne plaće svih zaposlenih na teritoriji Federacije u prethodnom tromjesečju na osnovu podataka Zavoda.

Član 78.

Naknada plaće iz člana 75. tačka 4. ovog zakona određuje se u visini razlike između valorizirane prosječne mjesečne plaće koju je osiguranik ostvario u godini osiguranja koja prethodi godini u kojoj je nastala invalidnost i prosječne mjesečne plaće koju on ostvaruje na drugom poslu na koji je nakon toga raspoređen odnosno zaposlen. Ako osiguranik u godini osiguranja koja prethodi godini u kojoj je nastala invalidnost, nije ostvario plaću nego naknadu plaće prema propisima o zdravstvenom osiguranju, naknada se određuje tako da se uzme iznos prosječne mjesečne plaće koji se utvrđuje na osnovu plaće ostvarene u kalendarskoj godini koja prethodi godini u kojoj je nastala privremena spriječenost za rad, preračunata koeficijentom za valorizaciju utvrđenim za tu godinu. Ako posljednja godina osiguranja iz stava 1. ovog člana nije godina koja neposredno prethodi godini u kojoj je nastala invalidnost, već neka ranija godina, plaće iz te godine dovode se valorizacijom na nivo plaće u godini koja neposredno prethodi godini u kojoj je nastala invalidnost.

Član 79.

Visinu naknade plaće iz člana 75. tač. 1. do 3. ovog zakona utvrđuje preduzeće, drugo pravno lice, odnosno poslodavac, u skladu sa ovim zakonom. Naknada plaće iz člana 75. tač. 1., do 4. ovog zakona usklađuje se sa kretanjem prosječne plaće u preduzeću, odnosno drugom pravnom licu, odnosno kod poslodavca u godini u kojoj se naknada plaće ostvaruje.

Član 80.

Licima iz čl. 14. i 15. ovog zakona kao osnov za utvrđivanje naknade iz člana 75. ovog zakona uzima se prosječna plaća u Federaciji u prethodnoj godini prema podacima Zavoda.

Član 81.

Pravo na prekvalifikaciju odnosno dokvalifikaciju, pravo na raspoređivanje na drugo odgovarajuće radno mjesto i pravo na naknade iz člana 75. tač. 1. do 4. ovog zakona, osiguranik ostvaruje u preduzeću i drugom pravnom licu, odnosno kod poslodavca kod koga je radio u vrijeme nastanka invalidnosti.

IV - PENZIJSKI STAŽ

Član 82.

Penzijski staž, u smislu ovog zakona, na osnovu koga se stiču i ostvaruju prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, obuhvaća:

1. vrijeme provedeno u osiguranju od dana stupanja na snagu ovog zakona koje se računa u staž osiguranja po odredbama čl. 83. do 93. i poseban staž iz člana 94. ovog zakona;
2. vrijeme navršeno do stupanja na snagu ovog zakona koje se računa u penzijski staž po propisima koji su važili do stupanja na snagu ovog zakona, ako ovim zakonom nije drugačije određeno.

Penzijski staž ostvaren u bivšim republikama Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i u Zavodu za penzijsko i invalidsko osiguranje vojnih osiguranika do 6. marta 1992. godine uzet će se u obzir državljanima Bosne i Hercegovine na teritoriji Federacije za ostvarivanje prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, a penzija će se odrediti prema stažu ostvarenom u Federaciji, ako međunarodnim ugovorom nije drugačije uređeno, odnosno na osnovu reciprociteta. Osiguranik iz stava 2. ovog člana koji samo prema stažu ostvarenom u Federaciji ne ispunjava uvjete za sticanje prava na penziju prilikom određivanja penzije smatrat će se da ispunjava minimalne uvjete utvrđene ovim zakonom i prema tim uvjetima utvrdit će se visina penzije. Staž osiguranja kod različitih nosilaca penzijskog i invalidskog osiguranja u Federaciji i Republici Srpskoj priznavat će se u skladu sa ugovorom zaključenim između navedenih subjekata. Pri ostvarivanju prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja koja pripadaju osiguraniku na osnovu penzijskog staža, u staž osiguranja se uračunava samo vrijeme za koje je uplaćen doprinos. Lica iz čl. 14. i 15. ovog zakona mogu ostvariti prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja pod uvjetom da su uplaćeni doprinosi prije nastanka osiguranog slučaja.

1. Staž osiguranja koji se računa sa efektivnim trajanjem

Član 83.

U staž osiguranja sa efektivnim trajanjem (u daljem tekstu: staž osiguranja) računa se vrijeme koje je osiguranik iz čl. 8. do 12. ovog zakona proveo poslije navršene 15-te godine života u radnom odnosu odnosno na radu po osnovu koga je bio obavezno osiguran na penzijsko i invalidsko osiguranje i osigurano lice iz člana 13. ovog zakona.

Član 84.

U staž osiguranja računa se vrijeme provedeno u radnom odnosu s punim radnim vremenom. Pod punim radnim vremenom iz stava 1. ovog člana podrazumijeva se i vrijeme koje zaposlenik provede u radnom odnosu sa skraćenim radnim vremenom koje se, u smislu propisa o radu, smatra punim radnim vremenom. U staž osiguranja računa se i vrijeme provedeno u radnom odnosu s nepunim radnim vremenom, osim slučajeva iz stava 2. ovog člana, u trajanju koje odgovara ukupnom broju sati takvog rada ostvarenog za pojedine godine, obračunatog na puno radno vrijeme, u skladu sa propisima o radnim odnosima. Odredbe st. 1. i 2. ovog člana primjenjuju se i kada je radno vrijeme ostvareno u dva ili više radnih odnosa.

Član 85.

U staž osiguranja računa se vrijeme koje je osiguranik proveo:

1. na bolovanju po prestanku radnog odnosa ili drugog rada po osnovu koga je bio osiguran, ako je za to vrijeme primao naknadu plaće;
2. na profesionalnoj rehabilitaciji, na prekvalifikaciji odnosno dokvalifikaciji.

Član 86.

U staž osiguranja, pod uvjetom iz člana 82. stav 5. ovog zakona, računa se vrijeme koje je u toku trajanja radnog odnosa osiguranik proveo:

1. na odsustvu bez naknade plaće najviše do 30 dana u jednoj kalendarskoj godini;
2. za vrijeme udaljenja sa rada (suspenzija) najviše do 30 dana, ako je zbog izrečene disciplinske mjere pretao radni odnos;
3. u pritvoru najviše do 30 dana, osim ako je krivični postupak bio pravosnažnom odlukom obustavljen ili ako je osiguranik bio oslobođen optužbe ili optužba bila odbijena, ali ne zbog nenadležnosti suda;
4. na izdržavanju kazne zatvora najviše do 30 dana.

Član 87.

Osiguraniku sa promijenjenom radnom sposobnošću u staž osiguranja računa se vrijeme čekanja na prekvalifikaciju odnosno dokvalifikaciju, i vrijeme čekanja na odgovarajuće zaposlenje, dok prima odgovarajuću naknadu. U staž osiguranja računa se vrijeme osiguranja iz člana 13. ovog zakona.

Član 88.

U staž osiguranja računa se vrijeme za koje je osiguranik bio prijavljen na dobrovoljno osiguranje za koje je vrijeme uplaćen doprinos.

2. Staž osiguranja sa uvećanim trajanjem

Član 89.

Osiguranicima koji rade na naročito teškim i za zdravlje štetnim radnim mjestima na kojima poslije navršenja određenih godina života ne mogu uspješno da obavljaju svoju profesionalnu djelatnost, staž osiguranja računa se sa uvećanim trajanjem. Step en uvećanja staža osiguranja zavisi od težine i štetnosti rada odnosno od prirode posla, a step en uvećanja staža osiguranja može iznositi najviše 50%.

Član 90.

Kao radna mjesta na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem, mogu se utvrditi radna mjesta na kojima se stiču slijedeći uvjeti:

1. da u vezi s obavljanjem poslova na radnom mjestu postoje znatniji štetni uticaji na zdravstveno stanje i radnu sposobnost radnika, i pored toga što su primijenjene sve opće i posebne mjere zaštite na radu, u skladu sa propisima o zaštiti na radu, kao i druge mjere koje mogu uticati na otklanjanje i smanjivanje štetnih uticaja;
2. da se poslovi na radnom mjestu pod teškim i za zdravlje štetnim uvjetima obavljaju neposredno pored izvora štetnih uticaja neprekidno u toku procesa rada;
3. da poslove na radnom mjestu pod okolnostima iz tač. 1. i 2. ovog stava obavlja isti radnik u toku punog radnog vremena, uzimajući kao puno radno vrijeme i radno vrijeme kraće od 42 sata sedmično, određeno za pojedine poslove zbog posebnih uvjeta rada, u skladu sa propisima i općim aktom preduzeća i drugog pravnog lica.

Kao radna mjesta na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem, zato što je vijek vršenja profesionalne djelatnosti ograničen navršenjem određenih godina života, mogu se utvrditi radna mjesta u onim zanimanjima u kojima zbog prirode i težine posla, fiziološke funkcije organizma opadaju u toj mjeri da radniku onemogućavaju dalje uspješno vršenje iste profesionalne djelatnosti.

Član 91.

Radna mjesta na kojima se staž osiguranja računa u uvećanom trajanju i stepen uvećanja staža osiguranja utvrđuje Vlada Federacije, na prijedlog:

1. Federalnog ministra odbrane za vojne osiguranike;
2. Federalnog ministra unutrašnjih poslova za zaposlene u Federalnom ministarstvu unutrašnjih poslova;
3. Federalnog ministra pravde za zaposlene u sudskoj policiji i kazneno-popravnim ustanovama.

Radna mjesta na kojima se staž osiguranja računa u uvećanom trajanju i stepen uvećanja staža osiguranja za zaposlene u kantonalnom ministarstvu unutrašnjih poslova, utvrđuje vlada kantona na prijedlog kantonalnog ministra unutrašnjih poslova.

Član 92.

Radna mjesta iz člana 90. ovog zakona na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem, postupak za njihovo utvrđivanje, stepen uvećanja staža osiguranja na tim radnim mjestima, kao i obim odgovarajućeg snižavanja starosne granice utvrđuje nosilac osiguranja. Radna mjesta na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem utvrđuju se po prethodno pribavljenom mišljenju odgovarajućih stručnih i naučnih organizacija, i uz saglasnost Ministarstva. Radna mjesta na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem podliježu reviziji, na način i po postupku po kojima se utvrđuju radna mjesta na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem. Revizija se obavlja najkasnije u roku od pet godina od dana utvrđivanja tih radnih mjesta. Bliži propis o utvrđivanju radnih mjesta na kojima se staž osiguranja računa u uvećanom trajanju donijet će nosioci osiguranja, najkasnije u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Član 93.

Osiguranicima iz člana 84. stav 2. ovog zakona koji rade na radnim mjestima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem staž osiguranja uvećava se samo za ono vrijeme koje su efektivno proveli na radu.

3. Poseban staž

Član 94.

Licima koja su uzela učešće u pripremama za odbranu Bosne i Hercegovine, odnosno koja su uzela učešće u odbrani Bosne i Hercegovine kao pripadnici Armije Republike Bosne i Hercegovine, odnosno Hrvatskog vijeća obrane i organa unutrašnjih poslova, saglasno propisima koji su se na njih odnosili prije stupanja na snagu ovog zakona, u penzijski staž, kao poseban staž u dvostrukom trajanju, računa se vrijeme koje su proveli u pripremama za odbranu odnosno u odbrani Bosne i Hercegovine u periodu od 30. aprila 1991. godine do 22. decembra 1995. godine. Vlada Federacije će, na prijedlog federalnog ministra odbrane u roku od tri mjeseca od dana stupanja na snagu ovog zakona, donijeti propis o kriterijima, načinu i postupku priznavanja i izdavanja uvjerenja na osnovu kojih se vrijeme iz stava 1. ovog člana priznaje u penzijski staž kao poseban staž.

Član 95.

Licima iz člana 94. ovog zakona koja su pravosnažnom presudom osuđena zbog kivičnog djela ratnog zločina poseban staž iz člana 94. ovog zakona ne računa se u penzijski staž.

V - OSTVARIVANJE, KORIŠTENJE I PRESTANAK PRAVA

Član 96.

Postupak za ostvarivanje prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja pokreće se na zahtjev osiguranika. Postupak za ostvarivanje prava na porodičnu penziju pokreće se na zahtjev člana porodice umrlog osiguranika, odnosno korisnika prava. Postupak za ostvarivanje prava iz st. 1. i 2. ovog člana pokreće se i na zahtjev lica koje smatra da ispunjava uvjete za ostvarivanje prava. Postupak za ocjenu radne sposobnosti po osnovu invalidnosti pokreće se na zahtjev osiguranika.

Član 97.

Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja koja se osiguravaju u preduzeću drugom pravnom licu, odnosno kod poslodavca, ostvaruju se u skladu sa ovim zakonom, drugim propisima i općim aktima preduzeća i drugog pravnog lica.

Član 98.

Kada je za rješavanje o pravu iz penzijskog i invalidskog osiguranja potrebno utvrditi invalidnost i potpunu nesposobnost za privređivanje, nosilac osiguranja donosi rješenje o

pravima po osnovu tih činjenica utvrđenih na osnovu nalaza, ocjene i mišljenja stručnog organa za ocjenjivanje radne sposobnosti u penzijskom i invalidskom osiguranju (u daljem tekstu: stručni organ). Nalaz, ocjena i mišljenje stručnog organa obavezno podliježu kontroli, pri čemu se nalaz, ocjena i mišljenja mogu potvrditi, odnosno preinačiti. Nosioc osiguranja uređuje postupak za utvrđivanje činjenica iz stava 1. ovog člana, određuje stručni organ za davanje odnosno kontrolu nalaza, ocjene i mišljenja, kao i način rada tog organa.

Član 99.

Protiv rješenja nosioca osiguranja donesenog u prvostepenom postupku osiguranik i korisnik penzije, odnosno član porodice osiguranika, odnosno korisnika penzije, može podnijeti žalbu drugostepenom organu nosioca osiguranja. Na osnovu konačnog rješenja nosilac osiguranja preduzeće i drugo pravno lice, poslodavac, odnosno nosioc osiguranja, osiguraniku osigurava ostvarivanje odgovarajućeg prava. Preduzeće i drugo pravno lice, odnosno poslodavac dužni su, na osnovu konačnog rješenja nosioca osiguranja o pravu na raspored na drugo odgovarajuće radno mjesto osiguranika rasporediti na radno mjesto, u skladu sa članom 28. stav 2. ovog zakona.

Član 100.

Pravosnažno rješenje o ostvarivanju prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja može se izmijeniti novim rješenjem, ako je pravosnažnim rješenjem povrijeđen zakon na štetu korisnika prava. Pravo po novom rješenju iz stava 1. ovog člana pripada od dana kada su ispunjeni uvjeti za sticanje prava, ali najduže šest mjeseci unazad od dana donošenja tog rješenja. Rješenje kojim je priznato pravo na penziju, odnosno novcanu naknadu, izvršno je danom donošenja.

Član 101.

U postupku za ostvarivanje prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja osigurava se zaštita prava osiguranika i korisnika prava u okviru nosioca osiguranja, u skladu sa ovim zakonom, kao i sudska zaštita.

Član 102.

U postupku za ostvarivanje prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja koja osiguranik ostvaruje u preduzeću i u drugom pravnom licu, odnosno kod poslodavca, u smislu člana 81. ovog zakona, osiguranicima se osigurava zaštita prava, pod uvjetima i na način koji su utvrđeni u preduzeću i u drugom pravnom licu odnosno kod poslodavca, u skladu sa ovim zakonom.

Član 103.

Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja stiču se i dospijevaju danom ispunjenja uvjeta propisanih ovim zakonom, s tim što se pravo na penziju može ostvariti samo poslije prestanka osiguranja.

Član 104.

Penzija se isplaćuje od dana ispunjenja uvjeta propisanih za sticanje penzije, ako je zahtjev podnjet u roku od šest mjeseci od dana ispunjenja uvjeta, a ako je zahtjev podnjet po isteku tog roka, od dana podnošenja zahtjeva i za šest mjeseci unazad. Dospjela novčana primanja proistekla iz ostvarenog prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja zastarijevaju u roku od šest mjeseci, od dana dospjelosti.

Član 105.

Pravo na raspoređivanje na drugo odgovarajuće radno mjesto, odnosno pravo na odgovarajuće zaposlenje, sa ili bez prekvalifikacije odnosno dokvalifikacije, i pravo na odgovarajuću naknadu plaće u vezi sa korištenjem ovih prava - pripada od dana nastanka invalidnosti.

Član 106.

Penzija i naknada plaće od dana nastanka invalidnosti do dana raspoređivanja ili zapošljavanja na drugom odgovarajućem radnom mjestu, odnosno do upućivanja na prekvalifikaciju odnosno dokvalifikaciju i za vrijeme prekvalifikacije odnosno dokvalifikacije, određuju se u mjesečnom iznosu i dospijevaju za isplatu unazad posljednjeg dana kalendarskog mjeseca. Naknada plaće zbog manje plaće na drugom odgovarajućem radnom mjestu određuje se u mjesečnom iznosu i dospijeva za isplatu zajedno sa plaćom, a isplaćuje je preduzeće i drugo pravno lice odnosno poslodavac. Korisniku prava na naknadu plaće, odnosno novčanu naknadu, koji se bez opravdanog razloga ne odazove pozivu na pregled radi ponovnog utvrđivanja stanja invalidnosti obustavlja se isplata naknade plaće odnosno novčane naknade za vrijeme od dana određenog za pregled do dana odazivanja na poziv za pregled. Obustavljeni iznos naknade plaće iz stava 1. ovog člana, isplaćuje se naknadno korisniku prava, ako se na ponovnom pregledu utvrdi da nije došlo do promjene utvrđenog stanja. Ako je došlo do promjene utvrđenog stanja, koja povlači gubitak prava u skladu sa ovim zakonom, obustavljeni iznos naknade plaće isplaćuje se samo do dana nastale promjene.

Član 107.

Penzija se isplaćuje stranom državljaninu koji se iseli na stalan boravak u inozemstvo, ako sa odnosnom državom postoji međunarodni ugovor, odnosno sporazum o plaćanju ovih primanja u inozemstvu ili ako ta država priznaje takvo pravo državljanima Federacije. Penzija se isplaćuje državljaninu Federacije u inozemstvo, ako takva obaveza postoji po međunarodnom ugovoru. Ako ova obaveza ne postoji po međunarodnom ugovoru, nosilac osiguranja može odobriti isplatu, ako iz porodičnih i zdravstvenih razloga državljanin Federacije odlazi na stalan boravak u inozemstvo.

Član 108.

Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja prestaju smrću korisnika prava, s tim što se penzija isplaćuje za cijeli mjesec u kome je korisnik penzije umro. Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja prestaju ako se naknadno utvrdi da nisu ispunjeni uvjeti za sticanje tih prava. Prava iz stava 2. ovog člana prestaju prvog dana narednog mjeseca od dana donošenja rješenja o prestanku prava iz st. 1. i 2. ovog člana.

Član 109.

Udovica mlađa od 45 godina života, odnosno udovac mlađi od 60 godina života, stupanjem u novi brak gubi pravo na porodičnu penziju, osim ako je to pravo steceno ili je postojalo zbog potpune nesposobnosti za privređivanje. Udovici odnosno udovcu koji stupanjem u novi brak izgube pravo na porodičnu penziju, a po bračnom drugu iz novog braka ne steknu pravo na porodičnu penziju, uspostavlja se pravo na raniju porodičnu penziju, ako:

1. danom prestanka novog braka ima još djece iz prvog braka koja imaju pravo na porodičnu penziju;
2. su ispunjeni uvjeti pod kojim udovica odnosno udovac, s obzirom na godine života, imaju pravo na porodičnu penziju.

Član 110.

Ako se dijete koje ima pravo na porodičnu penziju za vrijeme redovnog školovanja nalazi na odsluženju odnosno dosluženju vojnog roka, penzija mu se za to vrijeme ne isplaćuje. Udovici odnosno udovcu koji su stekli pravo na porodičnu penziju pod uvjetima iz člana 62. stav 1. tačka 3. i člana 64. stav 1. tačka 3. ovog zakona penzija se isplaćuje i za vrijeme dok se dijete nalazi na odsluženju odnosno dosluženju vojnog roka.

Član 111.

Osiguranik sa promijenjenom radnom sposobnošću koji je stekao pravo na odgovarajuće zaposlenje sa ili bez prekvalifikacije odnosno dokvalifikacije gubi pravo na odgovarajuću novčanu naknadu ako bez opravdanog razloga:

1. ne stupi na prekvalifikaciju odnosno dokvalifikaciju ili prekine započetu prekvalifikaciju odnosno dokvalifikaciju;
2. odbije da radi na odgovarajućem radnom mjestu koje mu je osigurano.

Član 112.

Prava stečena po osnovu invalidnosti traju dok postoji to stanje. Ako u slučaju iz stava 1. ovog člana nastupe promjene uslijed kojih se utvrđeno pravo gubi li mijenja, odnosno stiče neko drugo pravo, pravo se gubi ili mijenja od dana nastale promjene, koju utvrđuje stručni organ iz člana 98. ovog zakona. Rješenje o pravu iz stava 2. ovog člana donosi nosilac osiguranja.

Član 113.

Ako osiguranik, odnosno korisnik penzije ispuni uvjete za sticanje prava na dvije ili više penzija po ovom zakonu, može koristiti samo jednu penziju, po vlastitom izboru.

Član 114.

Korisniku penzije koji je penziju ostvario prije navršenja 40 godina penzijskog staža, odnosno 65 godina života i korisniku invalidske penzije koji zasnuje radni odnos ili započne da obavlja djelatnost iz člana 11. tač. 1. i 2. ovog zakona penzija se ne isplaćuje za to vrijeme, a najduže do navršenja 40 godina penzijskog staža, odnosno 65 godina života. Korisniku porodične penzije koji zasnuje radni odnos ili započne da obavlja djelatnost iz člana 11. tač. 1. i 2. ovog zakona penzija se ne isplaćuje. Osiguraniku iz stava 1. ovog člana, na njegov zahtjev, penzija će se ponovo odrediti prema novonavršenom penzijskom stažu i ponovnim određivanjem penzijskog osnova uzimajući u obzir i nove plaće, odnosno osnovice osiguranja, a penzija će se odrediti pod uvjetima utvrđenim ovim zakonom.

Član 115.

U slučaju izdržavanja kazne dugotrajnog zatvora zbog krivičnog djela protiv ustavnog poretka Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine, čovječnosti i međunarodnog prava, članovima porodice osuđenog lica vrši se isplata penzije do visine porodične penzije koja im pripada u skladu sa ovim zakonom.

Član 116.

Prava stečena po ovom zakonu prestaju kada u toku korištenja prava prestanu da postoje uvjeti za sticanje i ostvarivanje prava, u slučajevima i pod uvjetima koji su utvrđeni ovim zakonom.

VI - OSIGURAVANJE SREDSTAVA ZA PENZIJSKO I INVALIDSKO OSIGURANJE

Član 117.

Sredstva potrebna za ostvarivanje prava i obaveza iz penzijskog i invalidskog osiguranja osiguravaju se iz doprinosa, prihoda po osnovu dobrovoljnog osiguranja, prihoda koje svojom djelatnošću ostvari nosilac osiguranja i drugih prihoda. Najmanji iznos sredstava potrebnih za rad nosioca osiguranja utvrdit će Vlada Federacije.

Član 118.

Doprinosi za penzijsko i invalidsko osiguranje su: 1. doprinos iz plaće i drugih primanja osiguranika; 2. doprinos na isplaćenu plaću na teret poslodavca; 3. dodatni doprinos za

staž osiguranja koji se računa sa uvećanim trajanjem. Stope doprinosa iz stava 1. ovog člana utvrđuju se proporcionalno za sve osiguranike za isti obim prava. Stope doprinosa iz stava 1. ovog člana utvrđuju nosioci osiguranja u istoj visini. Na stope doprinosa saglasnost daje Vlada Federacije.

Član 119.

Obveznici doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje iz člana 118. stav 1. tačka 1. su osiguranici iz čl. 8. do 12., člana 13. stav 1. tačka 1., člana 14. stav 1. tačka 4. i člana 17. ovog zakona. Obveznici doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje iz člana 118. stav 1. tačka 2. ovog zakona su poslodavci na čiji teret je isplaćena plaća odnosno naknada plaće. Obveznici doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje iz člana 118. stav 1. tačka 3. ovog zakona su poslodavci za zaposlenike koji rade na radnim mjestima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem. Obveznik doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje iz člana 118. stav 1. tač. 1. i 2. ovog zakona za osiguranike koji primaju naknadu plaće za vrijeme spriječenosti za rad po propisima o zdravstvenom osiguranju je nadležna organizacija zdravstvenog osiguranja. Obveznik doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje iz člana 118. stav 1. tač. 1. i 2. ovog zakona za osiguranike iz člana 13. stav 1. tačka 2. ovog zakona je organizacija za zapošljavanje.

Član 120.

Osnovica za obračun doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje je:

1. za osiguranike iz člana 8. stav 1. tačka 1. i člana 10. stav 1. tačka 1. ovog zakona, bruto plaća zaposlenika, odnosno osnov od kojeg se određuje novčana naknada za vrijeme spriječenosti za rad po propisima o zdravstvenom osiguranju;
2. za osiguranike iz člana 8. tač. 5. i 8. ovog zakona, bruto plaća, odnosno naknada za obavljanje te funkcije;
3. za osiguranike iz člana 8. tač. 6. i 7. ovog zakona, bruto plaća koju bi za istu vrstu posla ostvario u Federaciji;
4. za osiguranike iz čl. 9. i 10. ovog zakona je najmanje prosječna bruto plaća u Federaciji, a najviše tri prosječne bruto plaće u Federaciji, prema posljednjem poznatom podatku Zavoda;
5. za osiguranike iz člana 11. tač. 1. i 2. ovog zakona, bruto plaća osiguranika, a ne može biti niža od prosječne mjesečne bruto plaće u Federaciji, prema posljednjem poznatom podatku Zavoda;
6. za osiguranike iz člana 11. tačka 3. ovog zakona, bruto osnov od koga je određena novčana naknada;
7. za osiguranike iz člana 11. tačka 4. ovog zakona, bruto primanja osiguranika, a ne mogu biti niža od prosječne bruto plaće u Federaciji, prema posljednjem poznatom podatku Zavoda;
8. za osiguranike iz člana 12. ovog zakona najmanje prosječna brutoplaća u Federaciji, a najviše tri prosječne bruto plaće u Federaciji, prema posljednjem poznatom podatku Zavoda;

9. za osiguranike iz čl. 14. i 15. ovog zakona, doprinos u fiksnom iznosu koji utvrđuje nosilac osiguranja;
10. za osiguranike iz člana 17. ovog zakona, najmanje prosječna bruto plaća u Federaciji, prema posljednjem poznatom podatku Zavoda. Najnižu osnovicu za obračun doprinosa utvrđuju nosioci osiguranja, uz saglasnost Vlade Federacije.

Član 121.

Za osiguranike iz člana 8., člana 10. stav 1. tačka 1., člana 11. tač. 3. i 4., člana 13. i člana 14. stav 1. tač. 1. i 8. ovog zakona obračun, obustavu i uplatu doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje vrši isplatilac plaće, odnosno novčane naknade. Osiguranici iz člana 9., člana 10. stav 1. tač. 2. i 3., člana 11. tačka 1., člana 12. i člana 17. ovog zakona su obveznici uplate doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za sebe.

Član 122.

Obveznici obračuna i uplate doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za lica osigurana u određenim okolnostima su:

1. za lica iz člana 14. stav 1. tačka 2. ovog zakona - obrazovno- odgojne ustanove;
2. za lica iz člana 14. stav 1. tačka 3. ovog zakona - poslodavci kod kojih rade;
3. za lica iz člana 14. stav 1. tačka 5. ovog zakona - omladinske zadruge;
4. za lica iz člana 14. stav 1. tačka 6. ovog zakona - investitori radova;
5. za lica iz člana 14. stav 1. tačka 7. ovog zakona - organizatori sportskih takmičenja;
6. za lica iz člana 14. stav 1. tačka 9. ovog zakona - preduzeća i druga pravna lica kod kojih se nalaze na stručnom osposobljavanju;
7. za lica iz člana 14. stav 1. tačka 10. ovog zakona - kazneno-popravne ustanove;
8. za lica iz člana 15. ovog zakona - preduzeća i druga pravna lica koja ih pozivaju.

Član 123.

Obveznici uplate doprinosa iz člana 121. stav 1. obračun, obustavu i uplatu doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje vrše mjesečno, odnosno prilikom svake isplate plaće i drugih primanja. Obveznici uplate doprinosa iz člana 121. stav 2. i člana 122. ovog zakona dužni su uplatiti doprinos do 15-tog u mjesecu za protekli mjesec. Na iznose doprinosa koji nisu plaćeni u rokovima iz st. 1. i 2. ovog člana plaća se kamata prema važećim propisima o zateznoj kamati u Federaciji. Ustanova preko koje obveznici uplate doprinosa iz st. 1. i 2. ovog člana obavljaju platni promet neće dozvoliti isplatu plaće i drugih primanja prije nego, uz redovne plaće i primanja, ne budu uplaćeni doprinosi za penzijsko i invalidsko osiguranje, u skladu sa ovim zakonom.

Član 124.

Ukoliko u trenutku utvrđenja zaostale obaveze ne postoji pravno lice koje je bilo obveznik obračuna i uplate doprinosa u trenutku nastanka obaveze uplate doprinosa, utvrđenu zaostalu obavezu izmirit će pravni sljednik ili osnivač obveznika obračuna i

uplate doprinosa, odnosno pravnog sljednika, ili vlasnik obveznika, odnosno pravnog sljednika. Ukoliko ne postoje lica iz stava 1. ovog člana, utvrđene zaostale obaveze može izmiriti i sam osiguranik.

Član 125.

Nosilac osiguranja izdvaja sredstva u stalnu rezervu dok ne dostigne iznos od 10% planiranih prihoda za tekuću godinu. Sredstva rezerve iz stava 1. ovog člana koriste se za održavanje likvidnosti nosioca osiguranja.

Član 126.

Sredstva za penzijsko i invalidsko osiguranje vojnih osiguranika vode se na podračunu nosioca osiguranja i penzije vojnih osiguranika se isplaćuju sa tog računa. Matičnu evidenciju vojnih osiguranika nosilac osiguranja vodi odvojeno od ostalih osiguranika.

Član 127.

Poslove obračuna i naplate doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje osiguranika iz člana 11. tač. 1. i 2. ovog zakona, zemljoradnika i drugih osiguranika koji su sami obveznici uplate doprinosa vrši nosilac osiguranja.

Član 128.

U cilju kontrole pravilnosti obračuna i uplate doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje, nosilac osiguranja obavlja poslove finansijskog nadzora i poslove ekonomsko - finansijske revizije uplate doprinosa kod obveznika uplate doprinosa i vrši uvid u evidencije naplate i rasporeda uplaćenih doprinosa kod Zavoda za platni promet Federacije Bosne i Hercegovine. Nosilac osiguranja i obveznik uplate doprinosa mogu u toku upravnog postupka, kojim se utvrđuje visina i iznos uplate doprinosa zaključiti poravnanje, potpuno ili u pojedinim spornim tačkama, o čemu sačinjavaju zapisnik. Nosilac osiguranja može smanjiti dug po osnovu kamata i pristati na obračun i uplatu duga u dužem roku, ali ne dužem od šest mjeseci. Zapisnik o zaključenom poravnanju iz stava 2. ovog člana ima snagu rješenja donijetog u upravnom postupku.

Član 129.

Utvrđena dugovanja za koja nije sačinjen zapisnik o poravnanju iz člana 128. stav 4. realizuju se tako što se obvezniku uplate doprinosa rješenjem nalaže obaveza da uplati doprinos i rok u kome se ta obaveza treba izvršiti. Žalba na rješenje kojim se nalaže uplata doprinosa ne odlaže izvršenje rješenja i rješenje je izvršna isprava u postupku izvršenja radi naplate novčanih potraživanja.

Član 130.

Finansijski plan i godišnji obračun nosioca osiguranja se donose u skladu sa propisima o budžetima Federacije. Nosioc osiguranja donosi opći akt o postupku i načinu donošenja finansijskog plana i godišnjeg obračuna iz stava 1. ovog člana.

Član 131.

Finansijski plan i godišnji obračun nosioca osiguranja objavljuju se u "Službenim novinama Federacije BiH".

VII - KAZNENE ODREDBE

Član 132.

Novčanom kaznom od 500,00 do 5.000,00 KM kaznit će se za prekršaj preduzeće, odnosno drugo pravno lice, odnosno poslodavac ako:

1. osiguraniku, protivno odredbama ovog zakona, uskrati ili ograniči prava koja mu pripadaju;
2. omogućiti korištenje prava licu kome ne pripada pravo po ovom zakonu ili mu ne pripada u tom obimu;
3. uskrati davanje podataka koje je obavezan da da ili da netačne podatke i obavještenja o osiguraniku;
4. ne podnese prijavu o osiguranju ili je podnese nakon propisanog roka ili podnese prijavu s netačnim podacima.

Za prekršaj iz stava 1. ovog člana kaznit će se i odgovorno lice u preduzeću, odnosno u drugom pravnom licu, odnosno poslodavac, novčanom kaznom od 50,00 do 500,00 KM. Ako lice koje je obavezno da samo za sebe podnese prijavu o osiguranju tu prijavu ne podnese ili je podnese nakon propisanog roka, kaznit će se novčanom kaznom od 50,00 do 500,00 KM.

Član 133.

Novčanom kaznom od 500,00 do 5.000,00 KM kaznit će se za prekršaj preduzeće, odnosno drugo pravno lice, odnosno poslodavac ako:

1. ne uplaćuje doprinose za penzijsko i invalidsko osiguranje u skladu sa ovim zakonom;
2. dozvoli isplatu plaće bez uplaćenih doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje.

Za prekršaje iz stava 1. ovog člana kaznit će se i odgovorno lice u preduzeću, odnosno u drugom pravnom licu, odnosno poslodavac novčanom kaznom od 500,00 do 2.000,00 KM.

Član 134.

Do puštanja u opticaj KM novčane kazne utvrđene ovim zakonom mogu se plaćati u DEM ili u protuvrijednosti valuta koje se koriste u platnom prometu Federacije po srednjem kursu koji objavljuje nadležna finansijska institucija na dan plaćanja.

VIII - PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 135.

Lica koja nemaju svojstvo osiguranika po ovom zakonu, ali su to svojstvo imala po propisima koji su se primjenjivali do dana stupanja na snagu ovog zakona, kao i članovi njihovih porodica i članovi porodica korisnika prava po ranijim propisima, mogu ostvariti prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, pod uvjetima utvrđenim ovim zakonom.

Član 136.

Korisnicima penzija koji su penziju ostvarili pod uvjetima utvrđenim po propisima iz penzijskog i invalidskog osiguranja do dana stupanja na snagu ovog zakona penzija se isplaćuje pod tim uvjetima, izuzev u slučajevima utvrđenim ovim zakonom. Pravo na zaštitni dodatak uz penziju, pravo na porodičnu penziju za vrijeme redovnog školovanja, pravo rada sa skraćenim radnim vremenom i pravo na naknadu plaće po tom osnovu, pravo na novčanu naknadu za tjelesno oštećenje, pravo na novčanu naknadu za pomoć i njegu, pravo na profesionalnu rehabilitaciju - ostvarena po propisima iz penzijskog i invalidskog osiguranja koji su se primjenjivali do dana stupanja na snagu ovog zakona - prestaju šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Član 137.

Izuzetno od odredbe člana 30. ovog zakona pravo na starosnu penziju stiče osiguranik kada navrši:

1. u 1998. godini 60 godina života;
2. u 1999. godini 61 godinu života;
3. u 2000. godini 62 godine života;
4. u 2001. godini 63 godine života;
5. u 2002 . godini 64 godine života.

Osiguranik može steći pravo na starosnu penziju i prije navršenih godina života propisanih u stavu 1. ovog člana, odnosno u članu 30. ovog zakona, kad navrši 55 godina života i 30 godina penzijskog staža (žena), odnosno 60 godina života i 35 godina penzijskog staža (muškarac), ali najduže do 31. decembra 2005. godine. Osiguraniku iz stava 2. ovog člana iznos penzije određen prema dužini penzijskog staža umanjuje se za 0,5% (žena), odnosno 1% (muškarac) za svaku godinu ranijeg odlaska u penziju prije navršenih 65 godina života. Osiguraniku iz stava 3. ovog člana, kada navrši godine života iz stava 1. ovog člana, odnosno iz člana 30. ovog zakona, ne prestaje umanjeње penzije u skladu sa stavom 3. ovog člana.

Član 138.

U periodu od dvije godine od dana stupanja na snagu ovog zakona visinu zajamčene, najniže i najviše penzije iz člana 72. ovog zakona određuje nosilac osiguranja uz saglasnost Federalnog ministarstva.

Član 139.

Vojnim osiguranicima pripadnicima bivše JNA državljanima Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: vojni osiguranici bivše JNA) - korisnicima penzije koji imaju prebivalište na teritoriji Federacije, penzija se isplaćuje u visini 50% iznosa penzije određene u skladu sa propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju vojnih osiguranika koji su se primjenjivali do dana stupanja na snagu ovog zakona (u daljem tekstu: propisi vojnih osiguranika).

Član 140.

Ako penzija vojnog osiguranika pripadnika bivše JNA određena u skladu sa propisima vojnih osiguranika iznosi manje od zajamčene penzije utvrđene u članu 72. ovog zakona, penzija će se isplatiti u visini određenoj u skladu sa propisima vojnih osiguranika. Ako penzija određena u skladu sa propisima vojnih osiguranika iznosi više od zajamčene penzije utvrđene ovim zakonom, a primjenom stava 1. člana 139. ovog zakona iznosi manje od zajamčene penzije, penzija se isplaćuje u visini zajamčene penzije utvrđene ovim zakonom.

Član 141.

Ako nosilac osiguranja, odnosno osiguranik ne raspolaže podacima o plaći za utvrđivanje penzijskog osnova vojnih osiguranika pripadnika bivše JNA, penzija se određuje na osnovu prosječne penzije korisnika penzije koji imaju isti čin kao osiguranik čija se penzija određuje.

Član 142.

Kada se ne raspolaže podacima o penzijskom stažu registriranom u matičnoj evidenciji, penzijski staž utvrdit će se na osnovu slijedeće dokumentacije:

- radne knjižice,
- pravosnažnog rješenja o penzijskom stažu,
- rješenja o prijemu u radni odnos,
- rješenja o rasporedu na radno mjesto i prestanku radnog odnosa,
- obavještenja o plaći i stažu osiguranja,
- prijepisa ličnog kartona o zdravstvenom osiguranju,
- drugih odgovarajućih dokumenata.

Član 143.

Postupak za ostvarivanje prava pokrenut po zahtjevu prije stupanja na snagu ovog zakona, okončat će se po odredbama ovog zakona ako je to za osiguranika povoljnije.

Član 144.

Za utvrđivanje koeficijenta za valorizaciju plaća iz člana 45. stav 2. ovog zakona do 31. decembra 1991. godine uzima se prosječna plaća u Republici Bosni i Hercegovini, na osnovu podataka Zavoda.

Član 145.

Nosilac osiguranja je dužan, u roku od godinu dana od dana stupanja na snagu ovog zakona, privremena rješenja o ostvarivanju prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja zamijeniti trajnim rješenjima. Rješenja iz stava 1. ovog člana donose se po službenoj dužnosti ili na zahtjev korisnika prava. Ukoliko se ne raspolaže podacima potrebnim za donošenje trajnih rješenja, rok iz stava 1. ovog člana počinje teći od dana pribavljanja potrebnih podataka. Prava iz stava 1. ovog člana pripadaju od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Član 146.

Državljeni Bosne i Hercegovine - korisnici prava iz penzijskog invalidskog osiguranja nastavljaju koristiti stečena prava kod nosioca osiguranja na teritoriji Federacije. Korisnicima penzija koji su penziju ostvarili u republikama bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, a koji su državljani Federacije i imaju prebivalište na teritoriji Federacije, ukoliko im se penzija ne isplaćuje kod nosioca osiguranja kod koga je ostvareno pravo na penziju, do zaključenja ugovora o socijalnom osiguranju sa odnosnim državama, isplaćivat će se akontacija penzije.

Član 147.

Korisnicima penzije kojima penzija nije isplaćivana prema rješenju kojim im je priznato pravo na penziju nosilac osiguranja je dužan, u roku od godinu dana od dana stupanja na snagu ovog zakona, započeti isplatu stvarnih iznosa penzije prema rješenju kojim im je priznato pravo na penziju, ukoliko raspolaže potrebnim podacima za takvu isplatu. U suprotnom, navedeni rok teče od dana dostupnosti podataka potrebnih za takvu isplatu. Penzija iz stava 1. ovog člana pripada od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Član 148.

Osiguranje sredstava za isplatu razlike između primanja koja su korisnicima prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja isplaćena u periodu od 1. aprila 1992. godine do dana stupanja na snagu ovog zakona i primanja koja su im pripadala po propisima iz penzijskog i invalidskog osiguranja koja su se primjenjivala do dana stupanja na snagu ovog zakona - uredit će se posebnim propisom, koji će se donijeti u roku od godinu dana od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Član 149.

Osiguranje sredstava za izmirenje duga po osnovu neuplać enih doprinosa obveznika iz člana 8. tač. 2., 3. i 4. ovog zakona, uredit će se posebnim propisom, u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Član 150.

Plaće ostvarene u periodu od 1. januara 1992. godine do 31. decembra 1995. godine ne uzimaju se prilikom utvrđivanja penzijskog osnova. Ako osiguranik ima samo plaće ostvarene u periodu iz stava 1. ovog člana, penzijski osnov se utvrđuje u skladu sa članom 42. ovog zakona.

Član 151.

Do donošenja propisa o matičnoj evidenciji osiguranika i korisnika penzija primjenjuju se propisi o matičnoj evidenciji o osiguranicima i uživaocima prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja koji su se primjenjivali do dana stupanja na snagu ovog zakona. Vlada Federacije će, u roku od 30 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona, donijeti propis o korištenju podataka matične evidencije o osiguranicima i korisnicima prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja i visini naknade za korištenje tih podataka.

Član 152.

Obrasce propisane propisima o matičnoj evidenciji o osiguranicima i uživaocima prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja štampa i distribuirala nosilac osiguranja.

Član 153.

Organizacija penzijskog i invalidskog osiguranja cjelovito će se urediti federalnim zakonom, saglasno načinu ostvarivanja nadležnosti federalne i kantonalne vlasti u oblasti socijalne politike, utvrđenih članom III 3. Ustava Federacije Bosne i Hercegovine. Zakon iz stava 1. ovog člana donijet će se najkasnije do 31. maja 1999. godine.

Član 154.

Radi ostvarivanja zajedničkih potreba i interesa osiguranika i korisnika prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, Vlada Federacije će osnovati Agenciju za penzijsko invalidsko osiguranje. Agencija iz stava 1. ovog člana ima sedam članova, koje imenuje Vlada Federacije. Agencija će početi sa radom najkasnije u roku od 30 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Član 155.

Agencija neće razmatrati sljedeća pitanja: uvjete u pogledu godina života za sticanje prava na starosnu penziju, prijevremeno penzioniranje, usklađivanje penzija, broj godina penzijskog osiguranja na osnovu koga se utvrđuje penzijski osnov i odnos između

najvećih i najmanjih penzija. Agencija će prestati sa radom kada obavi poslove utvrđene ovim zakonom, a najkasnije do 31. maja 1999. godine.

Član 156.

Danom stupanja na snagu ovog zakona prestaju se primjenjivati na teritoriji Federacije propisi o penzijskom i invalidskom osiguranju koji su se primjenjivali na teritoriji Federacije do dana stupanja na snagu ovog zakona, ako ovim zakonom nije drugačije uređeno. Do donošenja propisa iz člana 25. stav 3., člana 92. stav 3. i člana 98. stav 3. primjenjuju se propisi koji su se primjenjivali do dana stupanja na snagu ovog zakona, ako nisu u suprotnosti sa ovim zakonom.

Član 157.

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenim novinama Federacije BiH".

Predsjedavajući Doma naroda Parlamenta Federacije BiH **Mariofil Ljubić**, s. r.
Predsjedavajući Predstavničkog doma Parlamenta Federacije BiH **Enver Kreso**, s. r.